

BOEK BESCHOUWINGEN.

1. *De ziekten van het oor, hare herkenning en behandeling.* Een leerboek der Oorheelkunde in den vorm van academische voorlezingen, door Dr. VON TRÖLTSCH, Hoogleeraar te Würzburg. Uit het Hoogduitsch vertaald, met voorkennis van den schrijver, door Dr. J. H. DE HAAS. Rotterdam, W. L. STOELLER.

2. Dr. H. SCHWARZE (te Halle), *Praktische Beiträge zur Ohrenheilkunde.* Würzburg, 1864.

3. *Kurzgefasste otiatrische Mittheilungen für practische Aerzte,* von Dr. FR. E. WEBER. Berlin, 1864.

4. *Die Beleuchtungsbilder des Trommelfells im gesunden und kranken Zustande,* von Dr. A. POLITZER. Wien, 1865.

5. *Archiv für Ohrenheilkunde,* herausgegeben von Dr. VON TRÖLTSCH in Würzburg, Dr. A. POLITZER in Wien und Dr. H. SCHWARZE in Halle. Band I. Heft 1 u. 2. Würzburg, 1864.

6. Dr. SIEGLE, *De pneumatische Oortrechter.* Deutsche Klinik. September, 1864.

1. Het deed mij genoegen de vertaling van het leerboek van TRÖLTSCH van de Redactie van het Tijdschrift ter recensie te ontvangen; het deed mij genoegen, omdat ik geloof, dat men weinig betere boeken aankondigen kan, weinig boeken, die beter beantwoorden aan hetgeen men er van verwacht. De oorheelkunde, het is iedereen bekend, werd tot in de laatste jaren in het algemeen weinig beoefend, en op geen tak der medische wetenschap werd de plaats der anatomische diagnostiek en der rationele therapie zoo lang ingenomen door oppervlakkigheid en kwakzalverij. De coryfeën der chirurgie lieten zich weinig met oorheelkunde in, en zij, die dit veld bewerkten, bragten een materiaal te voorschijn, waarvan men zich een denkbeeld maken kan, wanneer men LINCKE'S *Sammlung auserlesener Abhandlungen über Ohrenheilkunde* doorbladert, een werk, waarin allerlei waarnemingen en verhandelingen van verschillende schrijvers eenvoudig bijeengevoegd zijn, zonder eenige kritiek niet alleen, maar zonder éénheid, zonder band en zonder verband.

De natuurlijke band, die waarnemingen van verschillenden oorsprong, op pathologisch gebied gedaan, kan en moet vereenigen, is de anatomie en de physiologie; de naauwkeurige kennis van vorm en functie van een orgaan kan alleen een maatstaf opleveren, waarnaar men de afwijkingen kan beoordeelen en met elkander in verband brengen, die men in de functie en in de structuur van dat orgaan aantreft. De anatomie nu van het gehoororgaan heeft zich veel later ontwikkeld dan die van andere lichaamsdeelen; van de physiologie van dit zintuig zijn de grondslagen ter naauwernood gelegd.

De laatste tientallen van jaren hebben echter zoowel anatomie en physiologie, als pathologische anatomie en methode van onderzoek eenen belangrijken stap verder gebracht; en na zelf ijverig medegewerkt te hebben tot dien vooruitgang, zoo als o. a. blijkt uit zijn boek: *Die Anatomie der Ohres*, Würzburg, 1861, heeft VON TRÖLTSCH in het voor ons liggende boek den tegenwoordigen stand der oorheelkunde meesterlijk teruggegeven.

Terwijl hij van de onderzoekingen en de ervaring van anderen een ruim gebruik

heeft gemaakt, is hij ver gebleven zelfs van den schijn van compilatie. Het eigenaardige van dit boek is juist dat oorspronkelijke, frissche, onbevangene, die levendige stijl, waaraan men proeft dat het boek met liefde geschreven is, die zorg om aan al wat hypothetisch is den vorm der hypothese te laten en tevens de zorg, om datgene, wat zeker en wat gewichtig is, in zoodanige woorden mede te deelen, dat het niet door het minder belangrijke op den achtergrond gedrongen worde.

Zoowel vorm als inhoud verdienen derhalve den meesten lof en maken het boek evenzeer aangenaam als leerrijk.

Een wetenschappelijk gevormd practicus stelt zich zelve tegenwoordig den eisch, dat hij de voornaamste ziekten van het oog weet te herkennen: granuleuse conjunctivitis, syphilitische iritis, acut glaucoma, zijn hem geene onbekenden; hoe staat het echter met de ziekten van het oor? Wie bekommert zich om den catarrh der trommelholte, die zoowel in zijnen acuten als chronischen vorm, door de continuïteit van het slijmvlies van trommelholte, tuba Eustachii en pharynx, zich zoo dikwerf uit eenen catarrh van den pharynx ontwikkelt? Niet slechts de diagnostiek, ook de therapie der meest voorkomende oorziekten is in het bereik van iederen practicus, en ten koste van minder moeite dan het onderzoek en de behandeling van oogzieken.

Met warmte beveel ik derhalve het boek in de aandacht der lezers van het Tijdschrift; eene inhoudsopgave is hier wel niet op hare plaats; alleen wensch ik voor twee hoofdstukken op de bijzondere behartiging der lezers aan te dringen; met name: Voorlezing XIV: *De chronische oorkatarrh, een verschijnsel van chronischen keelkatarrh*, en Voorlezing XVIII: *De etterige oorkatarrh der kinderen*, omdat deze twee hoofdstukken meer nog dan de overige op het gebied van iederen praktischen arts liggen.

Daar ik eene vertaling aankondig, thans een paar woorden over de vertaling. In de eerste plaats moet ik opmerkzaam maken op de volgende verklaring die de Vertaler aan den schrijver doet: „Mogt ik in uwen geest gehandeld hebben, door zoo getrouw mogelijk al de eigenaardigheden van vorm en stijl terug te geven, op de zekerheid af van germanismen te schrijven!”

Dat men zich verontschuldigt over het schrijven van germanismen, begrijp ik; dat men er eene deugd van maakt, en meent de eigenaardigheid van eenen levendigen stijl door letterlijke vertaling in eene andere taal, met bijvoeging van germanismen, terug te geven, dat begrijp ik niet.

Hoever men het somtijds brengen kan in het teruggeven van eigenaardigheden, bewijst de volgende zinsnede, die ik overschrijf: 1°. omdat zij is een citaat van den aestheticus VISCHER; 2°. omdat, wie haar leest, zonder het oorspronkelijke er naast te hebben, er onmogelijk iets van begrijpen kan, en 3°. omdat zodoende de lezing van het boek van VON TRÖLTSCH, in plaats van het aesthetisch gevoel te streelen, aanleiding zoude zijn dat men de aesthetica vloeke, en zegge: „het is alweêr onzin wat men voor aesthetica verkoopt.”

Er staat alzoo: „Een onzer geniaalste mannen, de aestheticus VISCHER, zegt ergens, dat de weg der kennis met kalmte moet bewandeld worden, en dat deze kalmte het noodige geduld voor den langzamen, streng methodischen vooruitgang en het voorloopig uitzigt op het verkrijgen der geheele waarheid geeft, enz.” In het oorspronkelijke staat: „Einer unserer geistreichsten Köpfe, der Aesthetiker VISCHER, sagt einmal, dass der Weg des Erkennens stets mit Resignation gewandelt werden müsse und diese Resignation zweierlei enthalte: einmal die Geduld des langsamen Fortschreitens unter der vollen Strenge der Methode und dann den vorläufigen Verzicht auf das Ganze der Wahrheit.” Ik zoude niet gedacht hebben dat men zóó vertalen kon: *Enthalten* te vertalen door *geven*, en *Verzicht* door *uitzigt*, misschien omdat in het

Hollandsch *uitzigt* en *vergezigt* wel eens synoniem zijn! Doch genoeg hierover; tot troost voor de lezers kan ik hier bijvoegen, dat voor het overige de vertaling den zin van het oorspronkelijke goed teruggeeft; de vorm alleen heeft veel van zijn aantrekkelijks verloren en aan hen, die daaraan veel waarde hechten, moet ik raden het oorspronkelijke ter hand te nemen.

Nog ééne opmerking eer ik eindig. Er worden bijvoegselen en verbeteringen van den schrijver bij deze vertaling aangekondigd, deze zijn echter in den tekst ingelascht en de lezer, die welligt de Deutsche uitgave kent, mag ze zelf zoeken. Het gevolg hiervan is, dat men zich afvraagt of bijv. de verandering op pag. 78 daartoe behoort, waar de schrijver zegt, dat hij "over de 25,000maal den katheter heeft aangelegd," terwijl er in de Deutsche uitgaaf, pag. 93, eenvoudig staat: "viele Tausendmal"; of de weglating van 2 noten op pag. 195 (Deutsche uitgaaf, pag. 237), die misschien voor Hollandsche ooren ietwat scherp gevonden werden, doch die mijns inziens mede het hunne bijdragen tot het eigenaardige van VON TRÖLTSCH'S werk. De twee belangrijke veranderingen, die men in deze verhandeling aantreft en die ook wel de eenige door den schrijver bedoelde zullen zijn, vindt men op pag. 79 en pag. 128: zij hebben beide betrekking op de inspuiting van vloeistoffen in de trommelholte; op pag. 79 wordt de te volgen methode en op pag. 128 worden de indicatiën besproken, die volgens TRÖLTSCH voornamelijk bestaan, wanneer door de naauwheid der tuba Eustachii de dampen slechts spaarzaam in de trommelholte gedreven kunnen worden. Vroeger verklaarde de schrijver zich met nadruk tegen deze inspuiting van geneesmiddelen in vloeibaren vorm, waarvan reedsdooroudere oorartsen en o. a. door POLITZER in Weenen een ruim gebruik gemaakt werd; thans is hij van zijne vroegere meening daaromtrent teruggekomen en verklaart dit met eene openhartigheid die navolging verdient.

Ik veroorloof mij bij deze gelegenheid de aandacht te vestigen op eenige werken, gedurende het afgelopen jaar op otiatrisch gebied in Deutschland verschenen.

2. Dr. SCHWARZE geeft een overzicht over 250 door hem waargenomene gevallen; hij deelt eenige der belangrijkste in extenso mede, en geeft ten slotte eene statistiek van zijne waarnemingen; hij is van de school van TRÖLTSCH, zoodat men zich bij hem dadelijk te huis gevoelt; het boekje kenmerkt zich door degelijkheid en bevat in diagnostische zoowel als in therapeutische rigting menigen nuttigen wenk.

3. Het boekje van WEBER, dat bij oppervlakkige inzage voor een *pendant* van het vorige zoude kunnen doorgaan, onderscheidt zich daarvan door twee bijzonderheden: 1°. daardoor, dat de schrijver allerlei zaken, zoowel wat methode van onderzoek als wat therapie betreft, van anderen overneemt, en dit alles onbeschroomd en met nadruk als zijne eigene uitvindingen bekend maakt, en 2°. daardoor, dat hij, onder voorwendsel van zijne lezers te eeren hoe oorlijden in den aanvang moet behandeld worden, hun telkens herhaalt, hoe, als dat eerste stadium voorbij is, geene behandeling ter wereld zoo veel zieken geneest als die door hem zelven wordt ingesteld.

Afgezien van deze twee bijzonderheden, bevat ook dit boekje, zoo niet veel nieuws, veel belangrijks; en daaronder behoort in de eerste plaats, dat, volgens WEBER, het invoeren van snaren en elastieke sonden (door den catheter) in de Eustachiaansche buis eene belangrijke rol speelt in de therapie van vele oorziekten. Anderen, KRAMER en BONNAFONT bijv., zijn hem hierin voorgegaan; maar het was steeds meer als uitzondering dan als regel, zoo als bij WEBER, dat deze medicatie werd aangeraden. Nog anderen, ERHARD bijv. nog in den laatsten tijd, verklaren het invoeren van sonden voor eene onmogelijkheid; zoo veel is zeker, dat men bij sommige vormen van doofheid zonder dit middel inderdaad niet verder komt, en van den anderen kant, dat men, bij de eigenaardige moeilijkheden, aan deze manipulatie verbonden,

de daartoe vereischte oefening moeilijk zal verkrijgen, indien men haar gebruik beperkt tot die gevallen, waar men haar volstrekt niet kan missen; in de overige gevallen is zij, mits goed uitgevoerd, eene volkomen onschadelijke, ik durf zelfs zeggen, onpijnlijke kunstbewerking.

4. Eene schoone monographie van het trommelvlies en zijne ziekelijke veranderingen, geeft Dr. POLITZER met 24 afbeeldingen, voor kleurendruk gegraveerd door Dr. HEITZMANN, en waarvan de uitvoering niets te wenschen overlaat. Ook de in den tekst aan sommige ziektegevallen toegevoegde afbeeldingen in houtsnede zijn uitstekend en zeer leerrijk. De beschrijving der afbeeldingen, die voor een groot deel van personen genomen zijn, waarvan de lijkopening later de diagnose bevestigde, is in den tekst ingevlochten, zoodat men eene beschrijvende lijst der afbeeldingen mist.

5. De wetenschappelijke bijdragen, die in de latere jaren de oorheelkunde op haar tegenwoordig standpunt gebracht hebben, vindt men, voor zoover zij niet in leerboeken nedergelegd zijn, in verschillende geneeskundige tijdschriften verspreid. Om nu voortaan voor dergelijke bijdragen eene aangewezen plaats te hebben, hebben de drie bovengenoemde Docenten dit Archiv gesticht. Het wordt geopend door eene *Geschiedenis der Oorheelkunde gedurende de laatste tien jaren*, door Dr. SCHWARZE. Voorts treft men er onderzoekingen aan van TRÖLTSCH, *Over de spieren van het zachte gehemelte en van de tuba*, van POLITZER, *Over de voortplanting van het geluid in het gehoororgaan*, van LUCAE, *Over de ademhalingsbewegingen van het trommelvlies*. In deze laatste wordt, in strijd met hetgeen tot nu toe daaromtrent aangenomen werd, aangetoond, dat in den normalen toestand het trommelvlies bij elke in- en uitademing eene kleine beweging maakt, welke aan een in den uitwendigen gehoorgang bevestigden zeer gevoeligen manometer kan worden waargenomen. In den regel is het bij de uitademing eene buitenwaartsche, bij de inademing eene binnenwaartsche beweging; het tegenovergestelde wordt echter bij enkele personen aangetroffen, en dit moet dan toegeschreven worden aan de bewegingen van het zachte gehemelte bij de ademhaling, in verband met de aanhechting van den tensor en levator palati mollis aan het vliezige deel der tuba Eustachii. Dit resultaat, dat namelijk ook bij de ademhaling en niet alleen bij het slikken de in de tuba en de trommelholte bevatte lucht met de buitenlucht in vrije gemeenschap treedt, wijst alweder op het hooge gewigt dat catarrhen van het keelslijmvlies voor de aetiologie van oorziekten hebben. Het geringste spoor van catarrh heft reeds de ademhalingsbewegingen der in de trommelholte bevatte lucht op; bij de meeste overigens volmaakt gezonde personen kan men de ademhalingsbewegingen van het trommelvlies slechts bij zeer drooge weërsgesteldheid waarnemen; en stellen wij ons eens voor den geest wat er met de lucht in de trommelholte gebeurt, wanneer de tuba Eustachii langer dan weinige oogenblikken gesloten is. Deze lucht is in eene geslotene ruimte bevat en in aanraking met een vochtig slijmvlies, zij wordt met meer of minder snelheid door het bloed opgenomen en daardoor verdund, het trommelvlies wijkt voor de eenzijdige belasting, het handvat sel des hamers reikt nader aan het promontorium, de stijgbeugel wordt sterker in de fenestra ovalis gedrukt, de labyrinthvloei stof komt onder eene hoogere drukking, de bewegelijkheid van trommelvlies en gehoorbeentjes is belemmerd; dit alles kan zoolwel stoornissen in de functie, hardhoorigheid en oorsuizen, als stoornissen in de voeding van trommelholte en labyrinth ten gevolge hebben.

Niet alleen deze voor het gehoorzintuig zoo belangrijke gevolgen worden veroorzaakt door de stremming in de ventilatie der trommelholte, indien ik deze uitdrukking bezigen mag; buiten twijfel moet daaraan toegeschreven worden, dat gevoel van dofheid en drukking in het hoofd, waarover menigeen bij elken catarrh

klaagt, en dat lijders aan chronischen catarrh der trommelholte, somtijds nog meer dan de belemmering in hun gehoor, in eene diepe melancholie dompelt en hun dat eigenaardige gedrukte uitzien geeft, dat hen kenmerkt. Men kan dit onaangename gevoel van drukking kunstmatig bij zich zelve opwekken, door bij goed gesloten neus een paar krachtige slikbewegingen te verrigten. Men bespeurt dan een gevoel van spanning in de ooren en van drukking in het hoofd, dat in den regel eerst wijkt, wanneer bij eene nieuwe slikbeweging, nu met open neus, de tuba Eustachii weder geopend en de luchtdrukking vereffend wordt.

Ik wil thans in deze zaak niet verder indringen, die stof tot menige uitwijding zoude opleveren, daar het alleen mijn doel was met den meest mogelijken nadruk de aandacht te vestigen op het aetiologisch moment, dat in de catarrhen van het pharynx- en neusslijmvlies en in de eerst tijdelijke, later duurzame, sluiting der tuba Eustachii voor het ontstaan van oorlijden is gelegen. Ik doe dit bepaaldelijk met het oog op de behandeling dier toestanden, die zoo zeer in het bereik der dagelijksche praxis liggen, mits men er een open oog voor hebbe, vooral sedert de invoering van een zoo eenvoudig als onschatbaar hulpmiddel als de luchtdouche van POLITZER, waarover ik nog een paar woorden wenschte te zeggen,

In het *Wiener Medicinisch Wochenschrift*, 1863, n°. 6, etc., maakte Dr. A. POLITZER voor het eerst zijne nieuwe methode bekend; hare beteekenis voor de oorheelkunde werd in het *Archiv für Ohrenheilkunde* door Dr. VON TRÖLTSCHE en door anderen op andere plaatsen besproken; ook in dit Tijdschrift maakte er Dr. SWAAGMAN reeds melding van; het hooge gewigt der zaak doet mij de vrijheid nemen er hier nogmaals op terug te komen, omdat ik overtuigd ben dat ieder geneeskundige door deze methode in de gelegenheid wordt gesteld niet alleen om sommige acute gevallen van doofheid op de eenvoudigste wijze te genezen, maar ook het ontstaan van chronisch oorlijden dikwijls te verhoeden.

De zaak bestaat eenvoudig hierin, dat men de lucht in de neusholte van buiten af zamendrukt, terwijl de patiënt slikt. Men laat dezen een weinig water in den mond nemen, brengt een regt of gekromd buisje ongeveer 1 centimeter ver in den neus, welk buisje door een stuk elastieke buis met een caoutchouc-ballon verbonden is, en drukt met de regter hand den ballon krachtig zamen, terwijl men met twee vingers der linker hand de neusvleugels op het buisje drukt, en terwijl op het daartoe gegeven teeken de patiënt het in den mond genomen water doorslikt. Het slikken heeft hierbij eene tweeledige beteekenis: 1°. wordt daardoor de neusholte van de keelholte afgesloten, door het aandringen van het zachte gehemelte tegen den achtersten pharynxwand, en 2°. brengt de gelijktijdige zamentrekking van den *levator* en *tensor palati molli*s de opening der tuba Eustachii teweeg; deze twee spieren ontspringen voor een deel van het kraakbeenige en vliezige gedeelte der tuba, en daar gedurende het slikken haar andere aanhechtingspunt, het palatum molle, gefixeerd wordt, openbaart zich hare werking door de opening der tuba.

Bedenkt men nu welke rol bij de aetiologie van oorlijden aan het tijdelijk of duurzaam gesloten zijn der tuba toekomt, herinnert men zich hoe eene eerste indicatie in de meeste gevallen bestaat in het doorblazen van lucht door de tuba, zoowel om het aaneenkleven van de wanden der tuba op te heffen, als om slijm of etter uit de trommelholte te verwijderen en de luchtdrukking in de trommelholte zelve te herstellen, dan springt het in het oog, welk een belangrijk verschil tusschen de nieuwe POLITZER'sche luchtdouche en het catheterisme der tuba bestaat.

De voordeelen der eerste methode zijn: 1°. dat het catheteriseren bij zeer prikkelbare personen uiterst moeilijk en bij kinderen, die zich niet stilhouden kunnen, in den

regel onmogelijk is, terwijl juist bij kinderen, denken wij slechts aan de otitis interna purulenta na acute exanthenen, de dringendste indicatie dikwijls bestaat.

20. In sommige gevallen kan de catheter, wegens vernaauwingen of scheefheid van den neus, niet ingevoerd worden; in andere gevallen sluit hij, na goed aangelegd te zijn, zoo onvolkomen in de tuba, dat de lucht òf in het geheel niet òf slechts onder zeer lage drukking in de trommelholte dringt. Deze verschillende bezwaren treffen de POLITZER'sche luchtdouche niet.

Het belangrijkste voordeel is wel dit, dat, terwijl het catheterisme wel geene moeilijke kunstbewerking is, maar toch eene zekere mate van oefening vereischt, de nieuwe methode in hare toepassing zoo gemakkelijk is, dat zij, waar dagelijksche geneeskundige hulp mogt te kort schieten, zelfs door de betrekkingen zonder bezwaar kan worden aangewend.

De voordeelen die van den anderen kant het catheterisme heeft boven de POLITZER'sche luchtdouche, behoeven ons hier niet op te houden. Zoowel voor nauwkeurig onderzoek van ieder oor afzonderlijk, door middel van auscultatie, als voor het inbrengen van bougies, of van medicamenten in vloeibaren of in gasvormigen toestand in de tuba, kan men het catheterisme niet ontberen, en daarenboven zijn er enkele gevallen, waar men door den catheter gemakkelijk, met de POLITZER'sche methode echter volstrekt geene lucht in de trommelholte kan doen indringen. Ik vond in zoodanige gevallen dikwijls den afstand tusschen palatum molle en achtersten pharynxwand buitengewoon groot en schrijf het derhalve daaraan toe, dat bij het slikken de afsluiting van neus en keelholte in die gevallen minder volkomen is.

Het experiment van VALSALVA, om zelf door eene sterke uitademing bij gesloten neus en mond lucht in de trommelholte te blazen, kan als therapeutisch middel met de methode van POLITZER volstrekt niet mededingen, daar het bijna altijd in den steek laat, waar men er nut van zoude kunnen verwachten; het werkt buitendien, ook wanneer het met goed gevolg wordt aangewend, oneindig veel zwakker.

Ik besluit met de verzekering, dat het mijne innige overtuiging is, dat de caoutchouc-ballon van POLITZER in de hand van iederen practischen arts, en daarbij eene nauwkeurige plaatselijke behandeling van catarrhen van het keelslijmvlies, het aantal oorlijders in de toekomst buiten twijfel zoude doen afnemen.

6. Nog een paar woorden moet ik in het midden brengen omtrent den *pneumatischen oortrechter*, door Dr. SIEGLE aangegeven. Dr. SWAAGMAN sprak er in dit Tijdschrift (pag. 6) een afkeurend oordeel over uit, waarmede ik mij niet kan vereenigen. Ik heb het instrument thans sedert 3 maanden dagelijks gebruikt en kan verzekeren, dat het hoogst eenvoudig en even gemakkelijk in het gebruik is als de beste oortrechter; de bewegingen, die men zelfs door zwak zuigen aan het trommelvlies mededeelt, zijn veel uitgebreider dan die door de proef van VALSALVA worden veroorzaakt en doen het trommelvlies als zoodanig, juist ook aan ongeoeffenden, iets waarvan ik mij herhaaldelijk overtuigde, zeer gemakkelijk herkennen. Indien Dr. SWAAGMAN het gemakkelijker oordeelt de bewegingen van het trommelvlies waar te nemen, terwijl hij door den catheter de lucht in de trommelholte comprimeert, zoo heb ik er vrede meê; ik blijf voorloopig deze methode beschouwen als moeilijk en omslagtig en ben dankbaar daarvoor een beter en eenvoudiger hulpmiddel te bezitten in dat nieuw instrument, dat door zijn ietwat fantastischen naam niemand moet afschrikken.

Amsterdam, Januarij 1865.

Dr. GUYE.